

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 236-1049

E-mail: ministry@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Від 13.08.2014_№ 1/9-413_

На № _____ від _____

Департаменти (управління) освіти і
науки обласних та Київської міської
державних адміністрацій

Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Про організацію
навчально-виховного процесу учнів
з розумовою відсталістю та
затримкою психічного розвитку

Міністерство освіти і науки надсилає для використання в роботі методичні
рекомендації про організацію навчально-виховного процесу учнів з розумовою
відсталістю та затримкою психічного розвитку, що додаються.

Додаток: на 6 арк.

Заступник Міністра

Павло Полянський

Про організацію навчально-виховного
процесу учнів з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку

Організація навчально-виховного процесу учнів з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку у 2014/2015 навчальному році здійснюється на основі оновленого змісту освіти, визначеного Державним стандартом початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 607 (далі – Державний стандарт).

Відповідно до Державного стандарту визначено нові підходи до організації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку: інклюзивне та інтегроване навчання; формування життєвої компетентності у дітей з розумовою відсталістю як умови їх соціальної інтеграції, здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності.

Для організації навчально-виховного процесу з цими дітьми необхідно користуватися методичним листом Міністерства освіти і науки «Про навчальні плани та програми спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів на 2014/2015 навчальний рік» від 25.06.2014 №1/9-335.

Навчання учнів початкової школи, які мають складні вади розвитку, зумовлені порушеннями опорно-рухового апарату у поєднанні із розумовою відсталістю, здійснюватиметься згідно з додатком 15 «Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів I, II ступенів для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату у поєднанні із розумовою відсталістю з українською мовою навчання», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 22.04.2014 № 504 «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку».

Навчання за новими навчальними планами уводиться поетапно відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.01.2014 № 80 «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа).

У разі, коли дитина з розумовою відсталістю навчається в інклюзивному класі у загальноосвітній школі, для неї обов'язково (для дитини із затримкою психічного розвитку – за потребою) складається індивідуальна програма розвитку, навчальний план та навчальна програма з урахуванням її можливостей та особливостей навчально-пізнавальної діяльності.

Індивідуальний навчальний план та програма розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) з обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних форм і методів навчання дитини з особливими освітніми потребами на основі

рекомендацій відповідної психолого-медико-педагогічної консультації (далі – ПМПК) та Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

У разі відсутності у навчальному закладі вчителя-дефектолога, залучається відповідний фахівець ПМПК, навчально-реабілітаційного центру, спеціальної загальноосвітньої школи (школи-інтернату) тощо.

Варто звернути особливу увагу на те, що в індивідуальній програмі розвитку вказується кількість і тривалість занять з відповідними фахівцями (логопедом, фізіотерапевтом, психологом та іншими спеціалістами).

У разі, коли дитина навчається в спеціальній школі (школі-інтернаті) або в навчально-реабілітаційному центрі, вона отримує в цих закладах і відповідну реабілітаційну допомогу (у тому числі корекційні заняття). Якщо ж дитина навчається в інклюзивному чи спеціальному класі у загальноосвітній школі, вона може отримувати корекційну допомогу за місцем навчання (за наявності спеціалістів), або ж на логопедичному пункті, у навчально-реабілітаційному центрі, ПМПК; реабілітаційні послуги відповідно до індивідуальної програми реабілітації дитини-інваліда – в реабілітаційних закладах інших відомств.

Індивідуальна програма розвитку учня розробляється на один рік. Двічі на рік (за потребою частіше) вона переглядається з метою коригування.

Особливе значення має залучення батьків до складання індивідуальної навчальної програми учня з особливими освітніми потребами. Саме така співпраця забезпечить інформування батьків про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює комплекс суперечливих питань, які виникають між батьками та вчителями в процесі навчання дитини.

Якщо в інклюзивному класі навчаються діти з особливими освітніми потребами однієї нозології, за потреби для кожного з таких учнів розробляється та частина індивідуальної програми розвитку, яка містить роботу з урахуванням індивідуальних відмінностей та потреб, але навчальна програма може бути спільною.

Для організації навчально-виховного процесу для розумово відсталих дітей та дітей із затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивного навчання також радимо користуватися методичними рекомендаціями «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист МОНмолодьспорту від 18.05.2012 №1/9-384).

Як правило, для роботи з учнями з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням вводиться додаткова посада вихователя (асистента вчителя) з розрахунку 0,5 ставки на клас, у якому навчаються такі діти, що передбачено наказом Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів». Крім того, для супроводу дитини можуть залучатися волонтери з числа батьків, студентів, представників громадських організацій при наявності медичного огляду.

Інваріантна складова Типових навчальних планів шкіл для розумово відсталих дітей та дітей із затримкою психічного розвитку обов'язково включає години корекційно-розвиткових занять, спрямованих на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, а саме:

розвиток мовлення, пізнавальної діяльності, психофізичний, соціально-комунікативний розвиток дітей з особливими потребами, формування в них навичок просторового, соціально-побутового орієнтування тощо; розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку дітей шляхом взаємодії з навколишнім природним середовищем з урахуванням наявних знань, умінь і навичок комунікативної діяльності і творчості; формування компенсаційних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання у загальноосвітній школі; створення умов для соціальної реабілітації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, розвиток їх самостійності та життєво важливих компетенцій.

При організації навчання дітей з розумовою відсталістю за рахунок годин варіативної складової можуть вивчатися додаткові курси за вибором, зокрема: «Інформатика», «Предметно-практичне навчання», «Абетка театрального мистецтва», «Цікава економіка» та ін. Разом з тим години варіативної складової можуть бути використані для поглибленого вивчення предметів інваріантної складової, на проведення індивідуальних та групових занять.

Спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для розумово відсталих дітей за ініціативи батьків та наявності педагогів з відповідною освітою можуть організовувати гурткову роботу з вивчення елементів іноземної мови.

У випадках, коли учні мають ускладнені вади психофізичного розвитку і не можуть засвоїти програму з окремих предметів, педагогічна рада навчального закладу за поданням шкільної психолого-медико-педагогічної комісії та погодженням з батьками (особами, які їх замінюють) приймає рішення про переведення цих учнів на навчання за індивідуальними навчальними програмами.

Навчальні досягнення таких учнів оцінюються за обсягом матеріалу, визначеним цією програмою.

Звертаємо увагу, що робочі навчальні плани для учнів з помірною розумовою відсталістю складаються на основі Типових навчальних планів для розумово відсталих дітей з навчанням українською чи російською мовою з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку та можливостей таких учнів. Навчання цих дітей у початковій школі здійснюється за спеціальними навчальними програмами, рекомендованими Міністерством освіти і науки України, зокрема «Українська мова», «Математика», «Трудове навчання», «Образотворче мистецтво», «Я і Україна», які розміщено на офіційному сайті Міністерства (www.mon.gov.ua) у розділі «Освіта осіб з особливими освітніми потребами», рубрика «Навчальні програми» (у тому числі анотації), на сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (www.iitzo.gov.ua).

При складанні індивідуального навчального плану та програми для цих дітей допускається адаптація змісту освіти відповідно до пізнавальних можливостей учнів, що полягає у зменшенні обсягу матеріалу, його спрощенні за характером і структурою.

Зміст корекційно-розвиткових занять реалізується через навчальні предмети та курси:

для розумово відсталих дітей: «Розвиток мовлення», «Соціально-побутове орієнтування», «Ритміка», «Лікувальна фізкультура»;

для дітей із затримкою психічного розвитку: «Корекція розвитку», «Розвиток мовлення», «Ритміка».

Для створення оптимальних умов оволодіння навчальним матеріалом з учнями проводяться індивідуальні та групові заняття з корекції вад розвитку.

Не рекомендується розподіляти години, відведені на корекційно-розвиткові заняття, між вчителями-класоводами, вчителями-предметниками, що зумовлює формальний підхід та недостатню ефективність зазначених занять.

Психолого-медико-педагогічним консультаціям особливо уважно необхідно вивчати стан розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, з метою надання їхнім батькам професійної консультативної допомоги щодо вибору програми, форм, методів навчання та навчального закладу для дитини відповідно до її особливих потреб.

Звертаємо увагу, що детальному вивченню спеціалістами ПМПК підлягають учні, які не засвоюють програму для розумово відсталих дітей або для дітей з затримкою психічного розвитку, чи навпаки, успішно засвоюють навчальну програму, перебуваючи у спеціальному навчальному закладі відповідного типу.

Якщо в учня з розумовою відсталістю чи затримкою психічного розвитку упродовж навчання у спеціальному навчальному закладі спостерігається стійка позитивна динаміка розвитку та високі навчальні показники, слід порушити питання про уточнення діагнозу дитини та приведення змісту навчального матеріалу у відповідність до її можливостей.

У випадку виявлення невідповідності направлення дитини до спеціального навчального закладу шкільна ПМПК повторно готує документи на розгляд обласної ПМПК з обґрунтованими рекомендаціями відносно перевodu її до іншого типу навчально-виховного закладу системи освіти чи соціального захисту населення, повідомивши обов'язково про це батьків.

Зокрема, у школах та класах для дітей із затримкою психічного розвитку шкільна комісія готує документи для педагогічної ради, яка приймає рішення про перевід таких дітей до загальноосвітньої школи. У такому разі, навчально-виховний процес в основній та старшій школі для них може здійснюватись за навчальними програмами, підручниками, посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки для загальноосвітніх навчальних закладів.

Гранична наповнюваність підготовчого, 1-9 (10) класів та виховних груп у спеціальних школах (школах-інтернатах) та навчально-реабілітаційних центрах, у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладах не повинна перевищувати для дітей:

- розумово відсталих, із затримкою психічного розвитку – 12 осіб;
- для дітей, які мають складні вади розвитку у поєднанні з розумовою відсталістю, – 6 осіб (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 № 144 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил "Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14 березня 2013 р. за № 410/22942).

У спеціальних школах (школах-інтернатах) для розумово відсталих дітей з метою поглибленої професійної реабілітації можуть відкриватися (за наявності відповідних умов) 10-ті класи, що визначено Положенням про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції

фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2008 № 852. Добір учнів до таких класів здійснюється за рекомендаціями лікарів і шкільних психолого-медико-педагогічних комісій з урахуванням побажань учнів та їх батьків (осіб, які їх замінюють). Професійне навчання організовується на базі навчально-виробничих майстерень, навчально-дослідних ділянок, підсобного господарства тощо.

За умови наявності зазначеної матеріальної бази та відповідних педагогічних кадрів створення таких класів для розумово відсталих дітей можливе у загальноосвітніх навчальних закладах, у яких вони навчаються.

Якщо дитина навчається за спеціальною програмою для розумово відсталих дітей у загальноосвітньому навчальному закладі (за індивідуальною формою чи в класі з інклюзивним навчанням), навчання її завершується після закінчення 9 класу. Таким випускникам видається документ встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу, учнями якого вони були. У додатку до свідоцтва про базову загальну середню освіту вказуються лише ті предмети, які вивчав учень у процесі навчання. Після цього дитина має право на вступ до професійно-технічного навчального закладу з урахуванням рекомендацій лікарів.

Випускники, які навчалися у спеціальних школах (школах-інтернатах) для дітей з розумовою відсталістю, у тому числі, що входять до складу навчально-реабілітаційних центрів, отримують свідоцтво окремого зразка.

Учні з розумовою відсталістю, випускники спеціальних класів загальноосвітніх навчальних закладів отримують свідоцтво встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу відповідно до Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 09.12.2010 № 1224, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 29 грудня 2010 року за № 1412/18707.

Строки навчання у спеціальній загальноосвітній школі (школі-інтернаті), у тому числі, що входить до складу навчально-реабілітаційного центру, встановлюються відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 року № 585 “Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку”.

Відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 № 94, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27.02.2008 за №151/14842 (зі змінами), учні спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для розумово відсталих дітей, з затримкою психічного розвитку звільняються від атестації.

Також, учні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку, які навчаються за спеціальними програмами у загальноосвітніх навчальних закладах, за станом здоров'я можуть бути звільнені від проходження державної підсумкової атестації за висновком лікарсько-консультативної комісії. Учням, які звільняються від атестації, необхідно подати заяву батьків або осіб, які їх замінюють, довідку лікарсько-консультативної комісії, засвідчену печаткою закладу охорони здоров'я.

Підставою для звільнення від атестації є рішення педагогічної ради, на основі якого видається наказ керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Для осіб, звільнених від державної підсумкової атестації, у додаток до свідоцтва про відповідний рівень освіти виставляються річні бали та робиться запис «звільнений».

Однак, за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, такі учні можуть допускатися до проходження атестації.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 р. за №566/19304.

Навчальні досягнення учнів з розумовою відсталістю, зі складними вадами розвитку, які навчаються за індивідуальним навчальним планом і програмою, оцінюються за обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів повинна бути стимулюючою. З метою оцінювання індивідуальних досягнень учнів може бути використаний метод оцінювання портфоліо, тобто накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування умінь учнів ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Директор департаменту

Ю. Г. Кононенко